

nout propast, již mezi sebou a filosofickou tradicí, alespoň zdánlivě, zanechala filosofie obratu k jazyku, a poukázat tak na vývojovou jednotu, jež zůstává skryta v pozadí.

David Hollan

Geneviève Rodis-Lewis, *Descartes*. Paris, Calmann-Lévy 1995, 371 stran.

Geneviève Rodis-Lewis, čestná profesorka Sorbonny a autorka četných děl s descartovskou problematikou¹ navazuje ve svém díle především na velký životopis Adriena Bailleta, který v roce 1691 publikoval své dílo *Vie de M. Descartes*. Rodis-Lewis vychází z tohoto díla jako ze základu a doplňuje je a opravuje díky svým rozsáhlým znalostem celého Descartova díla a korespondence i okolností, jež Baillet neznal, nebo které si nesprávně vykládal. Její rozsáhlé dílo obsahuje kromě Prologu, krátký přehled životopisných děl o Descartovi, sedm kapitol líčících jednotlivé etapy Descartova života a Epilog. Kapitoly dělí Descartův život do následujících etap: Rodina a dětství, Studia, Dvě rozhodující léta, Devět let cest a výcviku v metodě, V Nizozemí (1629–1641), V Nizozemí (1642–1649) a Konec ve Švédsku.

Krátké kapitoly Prolog a Descartovy životopisy líčí situaci, v níž dochází k napsání tohoto díla, zejména skutečnost, že Descartes je stále slavnou osobností, která se stává předmětem různých interpretací. Ty Rodis-Lewis reflektuje v přehledu životopisů. Zabývá se zejména nejstaršími z nich, především Bailletovým a Leibnizovými výzkumy o Descartově životě. Pokud jde o novější práce, kritizuje především ty životopisy a interpretace Descartova díla, které se snaží zvrátit tradiční obraz filozofovy osobnosti a udělat z něho ateistu nebo libertina.

V první kapitole se zabývá Descartovým dětstvím a rodinou. Konstatuje, že Descartes nepocházel ze šlechtické rodiny, nýbrž z té, jež se pokoušela zařadit se do tzv. úřednické šlechty. Aby se to však mohlo stát, museli její členové nejméně po tři generace vykonávat jisté úřady. Descartův otec však patřil pouze do první generace. Mj. proto se Descartes věnoval v Poitiers právnickým studiím, protože se původně počítalo s tím, že i on bude zastávat příslušný úřad. To se však nestalo, úřady zastávali jeho sourozenci a synovci a rodina se stala šlechtickou až v roce 1668.

Rodis-Lewis upřesňuje také dobu Descartových studií v La Flèche. Pro své křehké zdraví nastoupil Descartes do La Flèche později, než bylo zvykem, a studoval tam od Velikonoc 1607 do září 1615. V následujících dvou letech studoval práva v Poitiers. Pro plánovanou úřednickou dráhu nemusel být doktorem práv a tato doba stačila. Tehdy neměl Descartes ještě jasno o své dráze, avšak už zde se objevuje jeho láska k poznání a vědě. Proto se po dosažení plnoletosti, v r. 1618, rozhoduje pro vojenskou dráhu — i když dráha vojíka pro něj znamenala především možnosti cestovat a dostát se tam, kam by to bylo jinak obtížné.

Třetí kapitola, Dvě rozhodující léta, líčí pobyt Descarta v Holandsku a Německu. V táboře pod Bredou se Descartes seznámil s Beeckmanem a oba se věnovali matematickým výzkumům. Beeckmanovi také Descartes věnoval *Abrégé de musique*. Po Beeckmanově odjezdu začíná promýšlet pravidla uvažování a dochází k myšlence souvislého řetězce systému věd. Rodis-Lewis opravuje i údaj týkající se Descartova slavného snu. Tvrdí, že v zimě 1619–1620 nebyl Descartes u Ulmu, nýbrž v Neuburgu v Nové Falci, kde se také odehrály sny v noci z 10. na 11. listopad. Třetí část snu interpretuje Rodis-Lewis jako částečný odvrát od touhy získat poznání všeho k přání nalézt nejprve jistou cestu k poznání — metodu.

Devět let cest, to jsou léta, kde ani Rodis-Lewis není s to sledovat stopy všech Descartových pobytů. Descartes se v té době zabývá svou metodou a výzkumy v oblasti optiky a algebry. Teprve na naléhání přátel se objevuje možnost uvažovat také o metafyzice. K tomu však Descartes potřeboval klid. Touto potřebou, a ne obavami z možné perzekuce, vysvětluje Rodis-Lewis

¹ *L'inconscient et le cartésianisme* (1950), *L'individualité selon Descartes* (1950), *La Morale de Descartes* (1970), *L'Oeuvre de Descartes* (I, II, 1971), *Descartes* (1984) a *L'Anthropologie cartésienne* (1990).

Descartův odjezd do Holandska. Tvrdí, že ovzduší v tehdejší Francii nebylo tak dusné, aby bylo nutné obávat se sankcí, a naopak v Holandsku byl upálen vůdce arminiánů.

V Holandsku žil Descartes trvale od konce roku 1628 do září 1649 a pouze třikrát za tu dobu navštívil Francii: v letech 1644, 1647 a 1648. Rodis-Lewis dělí toto období do dvou etap, přičemž předělem je vydání *Meditací* o první filozofii. Rodis-Lewis sleduje Descartovy jednotlivé pobyty, vedené většinou snahou nalézt klid k práci, případně být blízko tiskáren, kde se tiskla jeho díla. Informuje také o nejdůležitějších přátelstvích, která Descartes v té době uzavřel a o jeho čilé korespondenci zejména s Francií, korespondenci vedenou prostřednictvím Mersenneovým, díky níž byl Descartes informován nejen o dění ve své vlasti, ale také například v Itálii, a jejímž prostřednictvím zase jeho přátelé mohli být informováni o jeho výzkumech. Sleduje především práce na jednotlivých dílech, zejména na připravované obsáhlé publikaci *Le monde* (pozastavené v souvislosti s Galileovým procesem) a na *Meditacích*. V této souvislosti se Rodis-Lewis zabývá problematikou vztahu duše a těla v Descartově filozofii a vystupuje proti přílišnému zdůrazňování dualismu. I v případě zvířat pochybuje o tom, zda je Descartes skutečně pokládal za pouhé stroje.

Rodis-Lewis tvrdí, že mezi léty 1637 a 1639/40 se Descartovo metafyzické myšlení podstatně obohatilo. Polemizuje proti názoru, že je pro něj metafyzika pouze prostředkem k zajištění základů fyziky. Podle ní Descartovi fyzika sice zabírala nejvíce času, ale absolutní prioritu měla metafyzika.

V dalším textu věnovaném Descartovu holandskému pobytu se Rodis-Lewis věnuje polemikám kolem *Meditací*, ať už to byly polemiky vyžádané a otiskované spolu s *Meditacemi*, nebo ať to byl spor, který proti Descartovi vedl v Holandsku G. Voet. Sleduje i peripetie jeho přátelství s princeznou Alžbětou, díky němuž napsal Descartes, který se původně vyhýbal etické problematice, spis *Passions de l'âme*. Předmětem jejího zájmu jsou i jeho styky s jezuiti vedené snahou proniknout do jejich systému výuky a nahradit tam starší autority.

Poslední kapitola je věnována Descartovu švédskému pobytu, tj. především jeho setkáním s královnou Kristínou, jeho onemocnění a smrti. Popisuje i Descartovy posmrtné osudy, ať na hřbitově pro nekrtěňátka ve Švédsku, tak později ve Francii.

Vyjadřuje se i ke spornému bodu, jímž je pro mnohé Descartovy interprety jeho vztah k náboženství. Je přesvědčená, že Descartes byl dobrým katolíkem, ale zároveň tolerantním křesťanem. Svou filozofii úmyslně koncipoval tak, aby se nemusel příliš často vyslovovat k teologickým otázkám. Na druhé straně, zdůrazňuje Rodis-Lewis, Descartes tuto filozofii psal i jako odpověď proti radikálním skeptikům, kteří „věřili pouze matematice“ ($2 + 3 = 5$), a klonili se tedy k ateismu. Proti důkazům existence boha založeným scholasticky, jímž Descartes příliš nedůvěřoval, chtěl vytvořit důkaz, který by byl přesvědčivý pro všechny. Rodis-Lewis upozorňuje i na ta místa Descartovy korespondence, kde se Descartes snažil prokázat, že jeho filozofie neprotiřečí některým dogmatům, např. dogmatu o transsubstanciaci.

V Epilogu Rodis-Lewis podává přehled neznámějších Descartových portrétů, informuje o vydání jeho děl a rýsuje stručné dějiny interpretace Descartova myšlení, jak v oblasti fyziky a matematiky, tak v oblasti filozofie. Konstatuje, že v dnešní době by bylo namísto klidně a nezaujatě zkoumat cesty, které Descartovo myšlení otevřelo před více než třemi sty lety.

Monografie Geneviève Rodis-Lewis je tím, čím slibuje: především Descartovou biografií, popisem jeho života. Rodis-Lewis se snaží — ač je to velmi obtížné — vyhnout se problémům interpretace Descartova díla, kterým se ostatně věnovala jinde. Soustředí se tedy především na faktické údaje o Descartových pobytech, přátelích a postupu prací na jednotlivých dílech. Vychází přitom nejen z dostupné životopisné literatury, ale především z bohaté korespondence, která jí umožňuje korigovat některé údaje, které považuje za nesprávné. Dílo tak nabývá na polemičnosti a živosti a přes jistou nepřehlednost, kterou způsobila právě přemíra jednotlivých údajů, je velice zajímavé.

Ivana Holzbachová